

FRA DRENG TIL MAND

Mie Korp Sloth interviewer (august 2020)

Karen-Maria Baun Hørlück, korleder og forfatter



Karen-Maria Baun Hørlück har sammen med Signe Alsted og Svend Prütz i 2019 udgivet en bog på forlaget *Dansk Sang* om *Sang med overgangsstemmer fra dreng- til mandsstemme*.



Tre gode råd fra Karen-Maria til os korledere i Folkekirkens Kororganisation (mange af os er kvinder, og vi har ikke specialistviden på området).

Hvad kan vi efter din mening gøre for de kommende unge mænd i deres korliv?

- 1. Hav fokus på drengens proces.**
Eks: Din talestemme er blevet dybere. Vær åben og vis oprigtig interesse.
- 2. Skab mod hos korsangeren om normalitet.** Hvis man har flere, så isolér dem.
Lav f.eks. en opgave specielt til drengene i overgang – en baryton stemme til en sang.
- 3. Lad dem ikke synge i falset for at kunne blive i koret.**
Lyt til deres talestemme og eksperimenter med at synge i det leje.

Karen-Maria er ansat som korleder for Frederiksborg drenge- og mandskor fra november 2019. Er uddannet Almen Musikpædagog med diplom-eksamen i klassisk korledelse fra Det Jyske Musik-konservatorium. Diplomeksamen i sang og sang-pædagogik fra DKDM.

Karen-Maria har været ansat som sangpædagog på Sankt Annæ Gymnasium fra 2009 – 2019 og har i den forbindelse etableret et nært samarbejde med halslæge Svend Prytz og sangpædagog Signe Elisabeth Alsted vedr. sang med overgangsstemmer og ud af det samarbejde er bogen: "Sang med overgangsstemmer – fra dreng- til mandsstemme" blevet til. I støbeskeen er der også en bog om pigestemmer i puberteten.

Hvad har ansporet dig til at specialisere dig i dette med at synge med drenge og mandsstemmer i overgang og til sågar at gå så vidt som til at skrive en bog om emnet?

KMBH: Da jeg blev ansat på Sankt Annæ var der påbegyndt en vidensdeling mellem sanglærerne med en årlig kursusdag, hvor man kunne dykke ned i forskellige emner, som alle sanglærere havde glæde af. Derved kunne sanglærerne, halslægen og talepædagogen samle de forskellige observationer, der blev foretaget bl.a. i arbejdet med drenge i overgang og man fik derved bragt de forskellige kompetencer i spil omkring ressourcer og faglighed. Da jeg så i det daglige arbejde stod overfor en dreng med en stemme i overgang, var det en uvurderlig hjælp at have talepædago-

gen og halslægens observationer at støtte sig op ad. Som sanglærer har man normalt kun ørerne at læne sig op ad og når man så står med overgangsstemmer, hvor det mest af alt er en rehabiliteringsfase, man står i, så er det guld værd at få koblet noget eksakt viden om, hvad der i virkeligheden rører sig. F.eks. Jeg hører, stemmen er utæt. Hvad skyldes det? Jeg hører, stemmen knækker. Hvorfor gør den det? En stemme i overgang er ikke naturligt sund og velfungerende og derfor kan man ikke trække på erfaringer og svar, som knytter an til ”det normale...” Det vil sige, at svaret ikke er så enkelt som: stemmen er utæt, fordi han ikke støtter nok. Stemmen er utæt, fortæller halslægen så, fordi den er hævet eller han vokser så hurtigt, at mavemunden ikke lukker og der opstår reflux, som gør ham rød i halsen. Så når problemerne skal løses hos drengene i overgang, så er det nogle andre greb, der skal til... Hvis man trækker løsninger ned over hovedet på drenge og mænd i overgang, som man bruger på f.eks. børn eller piger i samme alder, så kan det udløse, at drengen skal kompensere uhenigtsmæssigt og i værste fald kan det give skader. Som korledere kan vi komme til at bede dem om noget, som instrumentet reelt set ikke kan gøre på nuværende tidspunkt. Og den viden er uvurderlig god at have med sig i arbejdet.

I 2017 arrangerede vi det første korstævne for Unge Mandssangere i alderen 13 – 19 år for sangere fra hele landet samt deres korledere og sanglærere. På Sankt Annæ er sangerne fredet fra arbejdet i Københavns Drengekor i den periode og trukket ud i et selvstændigt korarbejde og det var i det regi, at vi gerne ville møde andre ”ligesindede” medsangere. F.eks. står man meget med de samme problematikker omkring sangere i den aldersgruppe. Man kan ikke bruge standardrepertoiret, da det enten vi-

ser sig at være for højt eller dybt eller have for stort omfang, så det er umuligt at lykkes med. Det handler om at bevare motivationen og musikglæden hos de unge mænd og derfor skal man også give dem en tilfredshed ved at give dem musikalske oplevelser, som de reelt set kan levere og være stolte af. Ønsket om at danne et netværk omkring de unge mandssangere og de udfordringer, der er for dem, var udslagsgivende for den brede invitation – selvom udfordringerne rundt i drenge- og mandskor ikke er de samme som på Sankt Annæ, hvor man kan tage drengene til sige i en slags ”rugekasse” I løbet af den weekend lavede halslæge Svend Prytz og jeg et seminar for korledere og sangpædagoger, hvor vi demonstrerede arbejdet med 3 drengestemmer i overgang. Jeg lavede en lille sangsession med dem og Svend Prytz supplerede og viste billeder, hvor han havde filmet de samme drenge, så man kunne se eksempler på at stemmelæberne ikke var lige lange eller halsen var meget rød og hævet. Derved fik man visualiseret, hvad man havde hørt og det var der en stor interesse for. Der findes meget lidt litteratur om pubertetsstemmer. Det, der findes på dansk er ca. 40 – 50 år gammelt og skrevet af Helga Christensen. Det er fint, men det er ikke helt tidssvarende længere. Så ud af den store interesse for det foredrag udsprang idéen om også at give det videre i bogform også.

I første omgang tænkte vi, at vi kunne nøjes med at belyse 5 drenges udfordringer ud fra de 5 stadier, som Svend Prytz arbejder med i overgangsfasen. Men snart fandt vi ud af, at især i stadie 2, hvor de fleste drenge kaster håndklædet i ringen, der var problematikkerne så forskelligartede, at vi endte med at have 12 drenge – den første fra 4. klasse, som endnu ikke var mærket af overgang – for at vise en intakt stemme og vi sluttede med en mandsstemme, hvor overgangsfa-

sen var afsluttet – og vi havde sågar også en voksen mandlig sanger med, hvor man kan se, hvordan det ser ud, når stemmelæberne lukker sundt og stemmen er velstøttet. Det vil sige, at man kan anskueliggøre processen fra dreng til ung til voksen mand.

Hvorfor blev det lige overgangsstemmerne, der blev dit speciale? Er det selvvalgt eller?

Da jeg blev ansat på Sankt Annæ havde jeg været ansat i Helsingør Domkirkes drenge- og mandskor i 1 ½ år og min erfaring med overgangsstemmer var, at jeg havde stødt på dem – og jeg tænkte, at jeg for enhver pris ikke måtte skade dem, men erfaringen var begrænset. Og nej – det var ikke selvvalgt, at jeg skulle arbejde med overgangsstemmerne. De drenge blev behandlet lidt som et stedbarn på Sankt Annæ, da de er gået ud af drengekorsvirksomheden. Det første undervisningsår var for mig et decideret mareridt... Drengene ville ikke synge mere – ville helst spille bordtennis eller i band – og drengene kunne så i øvrigt fortælle mig, at det efter deres opfattelse kun var bøsser, der sang... Da der var gået et år, gik jeg til ledelsen med en evaluering, der sagde: Det tjener intet formål at møde drengene næste år på samme måde – men jeg supplerede den dårlige evaluering med en vision om, at jeg gerne ville være guldgraver – for jeg havde jo i glimt oplevet at høre en drengs nye timbre, hvor jeg kunne nå at opfange den nye stemme. Det var ikke en kraftfuld stemme, der mødte mig, men det kunne klinge rigtig smukt.

Ud af evaluering og vision, udsprang der efterhånden en ny struktur, så kor kom på skemaet særskilt. D.v.s. at drengene ikke kunne vælge kor fra – men på et andet tidspunkt kunne de spille i band med min kollega, Mads. Man skulle begge dele – ikke et enten eller... Og efterhånden udviklede mit samarbejde med Svend Prytz sig, så vi

kunne møde drengene med en langt bedre information om, hvad det er, der foregår. Det er meget tydeligt med drenge, at information har en afklarende effekt hos dem! Jeg husker tydeligt en dreng fra 6. klasse, som jeg mødte med den besked, at nu kunne han komme i barytonkoret. Og på vej ud af døren spørger han: Fint - og efter barytonkoret, kan jeg komme i Juniormandskoret? Ja! Og efter Juniormandskoret kan du komme i Gymnasiekoret og derefter i Mandskoret. Fint, sagde han så og drejede om på hælen. Det passede ham glimrende at have den plan skitseret. Det billede står meget stærkt for mig den dag i dag. For det, som vi lykkedes med, var at skabe en struktur, hvor der var håb og fremtid for dem!

Efterhånden som strukturen faldt på plads, så blev der også nogen at se op til, selvom stemmen var i overgang. Og det er en nødvendighed i alt børnekorsarbejde – at have gode forbilleder. Der havde i nogle år været et hul i ”tandrækken” på Sankt Annæ i forhold til: Hvad skal vi så nu? Og det var så det hul, jeg kom til at fylde ud – dels med et reelt tilbud, men også en dialog med dem om: hvad er det, der sker med mit instrument?

Efter kort tid oplevede jeg, at de kom hen til mig og sagde: Jeg vil godt lige høres... Det har de været vant til i drengekoret og nu havde de også brug for at blive bekræftet i: Er jeg ikke blevet lidt mørkere?

Og derved blev kulturen at vi fra gang til gang kunne notere f.eks.: Har ikke rigtig adgang til falset lige nu, kan synge 2 toner dybere end sidst - blødere knæk. Som pædagog er det min opgave at bidrage med viden og udfordringer som han kan mestre og lykkes med, men det ligger mig også meget på sinde, at de drenge, jeg arbejder med, får ejerskab til deres instrument. Det er faktisk blevet en kongstanke for mig, at

den bevidstgørelse om deres instrument, har drengene ret til.

På Sankt Annæ udviklede det sig efterhånden til en tradition, at Barytonkoret (som svarer til 6. og 7. klasse) og Juniormandskoret (8.-9. kl) optræder til jul med arrangementer af min kollega Kim Nanfred, som særligt er udviklet til dem. Derved kan de yngre drenge i Drengeskoret se, hvad de har i vente... De er blevet meget populære på skolen... Vi giver dem aldrig om udfordringer, som de ikke kan honorere, for det kan vi ikke være bekendt. Drengene i overgang kan ikke synge særlig kraftigt, så publikum bliver altid bedt om at træde nærmere, men klangen kan være rigtig fin! De har i forvejen et musikerskab fra barnsben og de bruger det bare fortsat på en ny måde, som er tilpasset de udfordringer de har lige nu. Der er blevet brugt meget tid på at italesætte og synliggøre det, der foregår – og at rose og anerkende det, der er muligt og pludselig er det, der var blevet gemt væk, trådt frem i rampelyset på en god og respektfuld måde.

Karen-Marias gode erfaringer til at hjælpe unge sangere videre

1. Det er vigtigt, når man arbejder med en musikalsk dreng i sit kor, som i værste fald, når der sker forandringer, vil begynde at kompensere for at kunne honorere korlederens krav: Tag dem ud til en snak og sig: Hey, jeg kan høre, at din stemme er blevet lidt dybere i sommerferien. Må jeg ikke – bare af ren nysgerrighed – høre: hvad sker der egentlig lige med din stemme? Og som udgangspunkt: Når talestemmen er dybere, er sangstemmen det også eller på vej til at blive det... Det er egentlig det bedste greb i skuffen, at problematikken bliver set og hørt og taget alvorligt overfor den pågældende dreng.

2. En øvelse, der kan bruges: Sig f.eks. efter mig: Hej, jeg hedder Sigurd og jeg går i 7. klasse på Egebjerg skole.

Øvelsen gentages på forskellige toner i talelejet. (ligesom messesang) Syng derefter tre toner lige omkring talelejet do-re-mi-re-do og syng på Jah... -

Flyt øvelsen nedad, indtil der kun kommer varm luft... - og derefter opad med samme øvelse. Husk hele tiden at spørge: Hvordan føles det i halsen? Drengene har godt af at blive medinddraget og spurgt ind til deres oplevelse af, hvad der foregår. Det handler hele tiden om, at stemmen er afspændt og når det begynder at klemme til, så stopper man. Hundegisp-øvelsen og påmindelsen om store ribben kan være god at inddrage, så man hele tiden sørger for afspænding og at der er åbent i halsen. Der må aldrig klemmes for at frembringe noget.

3. Så nu prøver vi din gamle drengestemme af. En lille glissade eller tonerække på so-fa-mi-re-do. Hos nogle drenge kommer der kun luft – så gælder det om at afdramatisere det og sige: Din stemme gider ikke lukke lige nu, men det kommer den til. Andre kan godt honorere øvelsen uden for meget besvær. Husk hele tiden at stoppe øvelserne, når drengen begynder at spænde for at honorere øvelsen.

4. Til sidst kan man lave en øvelse omkring 1. vers af I østen stiger solen op eller en anden kendt sang med et overskueligt omfang. Den skal man kunne i alle tonearter, for sangen skal synges, hvor drengen føler det behageligt at synge.

5. Efter denne korte session har man fået sagt goddag til den nye mand – og fået drengen overbevist om, at der kommer også en tid, hvor alt er godt igen. Disse 4 greb kan alle korledere bruge til at skabe mod hos drengen i overgang.

6. Er man så heldig, at man har flere drenge i overgang på samme tid, så er det en god idé at samle dem og lave noget, der er godt og sjovt for præcis dem. Lav f.eks. en barytonstemme som modstemme til det, koret ellers synger, så de bliver inddraget. Men det er vigtigt, at de ikke bliver presset til f.eks. at synge i falset og at synge med på det repertoire de ellers har været vant til. Sangstemmen hører til, hvor talestemmen er.

7. Det er en korleders opgave at gøre opmærksom på, at selvom drengen i overgang ikke kan blive ved i koret for lige stemmer, så er den musikalske verden stor – Hjælp drengen videre til en ny funktion i koret, et nyt kor, et instrument eller lign... Prøv at fasthold drengen – indtil man har fundet et sted, hvor de kan udfolde deres musikalitet igen. Man kan evt. ty til greb at sige: Din stemme er lidt rød og hævet lige nu og der er nogle særlige hensyn, vi må tage i den forbindelse. Du skal i stedet komme til solosang hos mig en gang om ugen... Så bliver det en rugekasse med forkælelse – i stedet for at blive skubbet ud af reden.

Imens drengen går til solosang, kan man lede efter et egnet kor, der har brug for en ung assistent – f.eks. kan de også være ”meddirigenter”/assistenter i et Spirekor, indtil de er klar til at synge fuldt ud igen.

Hvis man har mulighed for at sluse dem ind i et blandet kor, hvor de nye mænd har lyst til at være med, så lav en klar aftale med dem om: If You can't make it, fake it... - så de er klar over, at de skal ikke presses over evne! – de synger de fem toner eller hvor mange de har – og resten mimes... Måske er det en god idé med de unge stemmer at man ikke tager dem med til en fuld korprøve i begyndelsen, men man kan f.eks. lave et par satser i begyndelsen af prøven, hvor de er med – og gerne hvor de bliver placeret i en god, sund mandskorsklang, så de får masser af gratis vellyd forærende på den måde. Presset tages af den unge mandskorsanger, men man kan se sig selv i en ny kontekst.

Hvis du vil vide mere?

Køb bogen på Dansk Sang kr. 280,-

Se evt. sidste afsnit af dokumentaren: [Tolv år og i verdensklasse fra Sct. Annæ \(6. afsnit\)](#)